

Матеріал надійшов до редакції 20.02.2026 р.

Прорецензовано 19.03.2026

Схвалено до друку 30.03.2026

УДК 373.2:274-046.253

Лілія Гренюк,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені Миколи Ярмаченка

l.s.hrenyuk@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0002-6744-3669>

Liliia Hreniuk,

PhD in Psychology, Associate Professor,

Associate Professor of the Mykola Yarmachenko Department of Deaf Education and Deaf Psychology

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

вул. Пирогова 9, м. Київ,

02000, Україна

Dragomanov Ukrainian State University

9 Pirogova str., Kyiv,

02000, Ukraine

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУРДОПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

PROFESSIONAL COMPETENCE OF A DEAF TEACHER AS A CONDITION FOR EFFECTIVE TEACHING OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Анотація. У статті розглянуто проблему професійної компетентності сурдопедагога як однієї з ключових умов ефективного навчання та розвитку дітей з порушеннями слуху. У сучасних умовах трансформації освітнього простору, поширення інклюзивного навчання та активного впровадження новітніх технологій слухопротезування значно зростають вимоги до

фахової підготовки педагогів, які працюють з дітьми цієї категорії. Наголошується, що якість освітнього процесу значною мірою залежить від рівня сформованості професійної компетентності сурдопедагога, його здатності інтегрувати теоретичні знання, практичні вміння та особистісні якості у процесі організації навчання, розвитку та соціалізації дітей з порушеннями слуху.

У дослідженні проаналізовано сутність поняття професійної компетентності сурдопедагога, її структуру та змістові компоненти. Визначено, що вона містить систему спеціальних знань у галузі сурдопедагогіки, психології та лінгвістики, вміння використовувати ефективні педагогічні технології, здатність до індивідуалізації навчання відповідно до особливих освітніх потреб дитини, а також готовність до міждисциплінарної взаємодії з іншими фахівцями та батьками. Особливу увагу приділено ролі мовленнєвого розвитку, формуванню комунікативних навичок та використанню сучасних технічних засобів у роботі з дітьми з порушеннями слуху.

Підкреслюється, що професійна компетентність сурдопедагога формується у процесі безперервного професійного розвитку, що передбачає постійне оновлення знань, опанування інноваційних методик навчання, розвиток рефлексивних умінь та готовність до педагогічних змін. Визначено, що ефективність навчання дітей з порушеннями слуху значною мірою залежить від здатності педагога створювати сприятливе освітнє середовище, забезпечувати доступність навчального матеріалу, підтримувати мотивацію до навчання та сприяти всебічному розвитку особистості дитини.

Зроблено висновок, що професійна компетентність сурдопедагога виступає важливим чинником підвищення якості освітнього процесу та забезпечення успішної соціалізації дітей з порушеннями слуху. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на розроблення ефективних моделей професійної підготовки та підвищення кваліфікації сурдопедагогів у контексті сучасних освітніх викликів.

Ключові слова: професійна компетентність сурдопедагога, сурдопедагогіка, діти з порушеннями слуху, педагогічна діяльність, комунікативний розвиток, освітній процес.

Abstract. The article considers the problem of professional competence of a teacher of the deaf as one of the key conditions for effective education and development of children with hearing impairments. In modern conditions of transformation of the educational space, spread of inclusive education and active implementation of the latest technologies of hearing prosthesis, the requirements for professional training of teachers working with children of this category are significantly increasing. It is emphasized that the quality of the educational process largely depends on the level of formation of the professional competence of a teacher of the deaf, his ability to integrate theoretical knowledge,

practical skills and personal qualities in the process of organizing education, development and socialization of children with hearing impairments.

The study analyzes the essence of the concept of professional competence of a teacher of the deaf, its structure and content components. It is determined that it includes a system of special knowledge in the field of deaf pedagogy, psychology and linguistics, the ability to use effective pedagogical technologies, the ability to individualize learning in accordance with the special educational needs of the child, as well as readiness for interdisciplinary interaction with other specialists and parents. Particular attention is paid to the role of speech development, the formation of communication skills and the use of modern technical means in working with children with hearing impairments.

It is emphasized that the professional competence of a deaf pedagogue is formed in the process of continuous professional development, which involves constant updating of knowledge, mastering innovative teaching methods, the development of reflective skills and readiness for pedagogical changes. It is determined that the effectiveness of teaching children with hearing impairments largely depends on the teacher's ability to create a favorable educational environment, ensure the availability of educational material, maintain motivation for learning and promote the comprehensive development of the child's personality.

It is concluded that the professional competence of a teacher of the deaf is an important factor in improving the quality of the educational process and ensuring the successful socialization of children with hearing impairments. Further scientific research should be directed towards the development of effective models of professional training and advanced training of teachers of the deaf in the context of modern educational challenges.

Key words: professional competence of a teacher of the deaf, deaf pedagogy, children with hearing impairments, pedagogical activity, communicative development, educational process.

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток системи освіти характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними зі зміною суспільних пріоритетів, гуманізацією освітнього простору та утвердженням принципів рівності і доступності освіти для кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей. У цьому контексті особливого значення набуває проблема забезпечення якісної освіти для дітей з порушеннями слуху, що потребують спеціально організованого педагогічного супроводу, адаптованих методів навчання та системної підтримки їхнього мовленнєвого, когнітивного і соціального розвитку. Ефективність такої підтримки значною мірою визначається

рівнем професійної компетентності сурдопедагога, який виступає ключовою фігурою у навчальному процесі та безпосередньо впливає на формування освітньої траєкторії дитини.

Значною мірою це стосується фахівців, які працюють із дітьми з порушеннями слуху, адже слухове сприймання є фундаментальним механізмом формування мовлення, комунікації та пізнавальної діяльності. Порушення слуху впливає на розвиток мовлення, мислення, соціальної взаємодії та емоційної сфери дитини, що зумовлює необхідність спеціально організованого педагогічного впливу. Професійна діяльність сурдопедагога, своєю чергою, набуває багатовимірності: сучасний фахівець повинен володіти ґрунтовними теоретичними знаннями у галузі сурдопедагогіки, психології, лінгвістики та спеціальної педагогіки, а також вміти ефективно застосовувати їх у практичній діяльності. Важливими аспектами компетентності є організація освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, забезпечення доступності навчального матеріалу, стимулювання розвитку мовлення та формування комунікативних навичок (Безлюдна Н., Дудник Н., 2015).

Особливе значення професійна компетентність сурдопедагога набуває в умовах поширення інклюзії, яка передбачає навчання дітей з різними освітніми потребами у спільному освітньому просторі. Така модель потребує від педагога високого рівня педагогічної культури, емпатії, толерантності та готовності до постійного професійного розвитку. Сурдопедагог у цьому контексті виступає не лише викладачем, а й посередником між дитиною та освітнім середовищем, організатором комунікації, наставником і партнером у процесі пізнання світу.

Розвиток технологій слухопротезування, зокрема слухових апаратів і кохлеарних імплантів, істотно змінює підходи до навчання дітей з порушеннями слуху. Нові можливості слухової реабілітації створюють додаткові завдання для педагогів, що потребує глибокого розуміння процесів слухового сприймання, розвитку мовлення та використання сучасних педагогічних технологій. Отже, професійна компетентність сурдопедагога повинна постійно оновлюватися та

вдосконалюватися відповідно до нових наукових досягнень і практичних потреб освітнього процесу (Бондар В.І., 2004).

Міждисциплінарний характер роботи сурдопедагога потребує тісної взаємодії з логопедами, психологами, реабілітологами та батьками. Така співпраця забезпечує цілісну систему допомоги, спрямовану на гармонійний розвиток дитини з порушенням слуху, її успішну соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Професійна компетентність педагога охоплює не лише спеціальні знання та навички, а й здатність до ефективної комунікації, командної роботи та організації взаємодії всіх учасників освітнього процесу (Андрущенко В.П., 2004).

Сучасні діти з порушеннями слуху зростають у складному інформаційному середовищі, що потребує від них адаптивності та активної комунікації. Освіта покликана не лише передавати знання, а й формувати особистість, здатну до самореалізації, творчого мислення та соціальної взаємодії. Сурдопедагог допомагає подолати бар'єри, пов'язані з порушенням слуху, відкриваючи можливості повноцінного розвитку. Тому актуальність цього дослідження підкреслює гуманістичний вимір педагогічної діяльності: робота з дітьми з порушеннями слуху потребує глибокого розуміння внутрішнього світу дитини, її переживань і прагнень. Педагогічна підтримка повинна сприяти формуванню впевненості у власних силах, розвитку комунікативної активності та позитивного ставлення до оточуючого середовища (Борщевська Л.В., Жук В.В., Литовченко С.В., 2010).

Аналіз попередніх досліджень. Проблема професійної компетентності сурдопедагога розглядається багатьма українськими вченими (Бондар В., Бондар Є., Дмитрієва О., Круглик О., Мельничук О., Ніколаєва Т., Пелимська Т., Шевченко В. та інші). Вагомі дослідження у галузі сурдопедагогіки й сурдопсихології мають Воробель Н., Горлачов О., Єжова Т., Жук В., Засенко В., Кобернік Г., Кульбіда С., Литовченко С., Луцько К., Малина Л., Прокопенко О., Таранченко О., Тимофійченко Н., Федоренко О., Фомічова Л., Ярмаченко М. Серед закордонних дослідників зазначеною проблемою займалися Alasim K.N., Alexander T., Bozkurt E., Bustos Rubilar M., Fuentes-López E., Castro Abarca P., Holmström I.,

Hyde M., Kennedy A., Luft P., Monney M., Nikolarazi M., Norman N.A., Powell D., Stinson M., Schönström K., Tominska E., Sibanda P.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні професійної компетентності сурдопедагога як ключової умови ефективного навчання дітей з порушеннями слуху та визначенні її сутнісних характеристик і структурних компонентів у контексті організації освітнього процесу.

Методи дослідження містять комплекс теоретичних підходів: аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукових джерел; порівняльний аналіз підходів до визначення сутності та структури професійної компетентності сурдопедагога; інтерпретацію та узагальнення сучасних педагогічних досліджень щодо організації навчання дітей з порушеннями слуху. Використання цих методів дало змогу обґрунтувати значення професійної компетентності сурдопедагога як важливої умови ефективного навчання.

Результати дослідження. Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним пошуком нових підходів до забезпечення якісного навчання всіх категорій здобувачів освіти. Однією з найважливіших умов реалізації права кожної дитини на освіту є створення ефективного освітнього середовища, що враховує індивідуальні можливості, потреби та особливості розвитку здобувачів. Особливого значення це набуває у контексті навчання дітей з порушеннями слуху, для яких освітній процес потребує спеціальної організації, застосування відповідних методів і технологій навчання, а також професійної підготовки педагогів, здатних забезпечити розвиток пізнавальних і комунікативних можливостей дітей (Дмитерко-Карабин Х.М., 2004).

Порушення слуху значно впливає на формування мовлення, розвиток мислення, пізнавальну активність та соціальну взаємодію дитини. Обмежене слухове сприймання ускладнює засвоєння мовленнєвих структур, що впливає на формування комунікативних навичок та навчальні досягнення. Тому організація освітнього процесу для таких дітей потребує спеціально організованого педагогічного підходу, який ґрунтується на глибокому розумінні закономірностей

розвитку дітей з порушеннями слуху, ефективних методиках навчання та комплексному психолого-педагогічному супроводі (Жук В.В., 2013).

У цьому процесі ключову роль відіграє сурдопедагог, чия діяльність спрямована на навчання, розвиток та соціалізацію дітей з порушеннями слуху. Рівень професійної підготовки сурдопедагога визначає ефективність освітнього процесу, формування мовленнєвих і комунікативних умінь дитини, її здатність до подальшого навчання та інтеграції в суспільство. Сучасні освітні реалії висувають нові вимоги до професійної діяльності педагогів, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення їхньої компетентності. Професійна компетентність педагога розглядається як інтегральна характеристика особистості, яка охоплює систему знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності. У сфері спеціальної освіти це передбачає не лише загальнопедагогічні знання, а й спеціальні знання про особливості розвитку дітей з порушеннями слуху (Тамаркіна О.Л., 2023).

Формування професійної компетентності сурдопедагога відбувається у процесі підготовки та практичної діяльності й містить кілька взаємопов'язаних складових. Передусім це глибокі теоретичні знання у галузі сурдопедагогіки, спеціальної психології, лінгвістики та медицини, що дають змогу педагогу розуміти особливості розвитку дітей з порушеннями слуху. Методична компетентність забезпечує здатність ефективно організовувати освітній процес, добирати оптимальні методи навчання та адаптувати навчальний матеріал відповідно до потреб дитини. Окрему увагу в структурі професійної компетентності займає комунікативна складова: робота з дітьми з порушеннями слуху потребує високого рівня комунікативної культури, використання різних засобів спілкування, включаючи усне мовлення, жестову мову та альтернативні засоби комунікації. Від ефективності комунікативної взаємодії між сурдопедагогом і дитиною значною мірою залежить успішність навчання та розвиток слухомовленнєвих навичок (Литовченко С.В., Жук В.В., Таранченко О.М., 2018).

Не менш важливою є психолого-педагогічна готовність педагога до роботи з дітьми з порушеннями слуху. Вона передбачає здатність розуміти індивідуальні особливості кожної дитини, створювати сприятливу атмосферу навчання, підтримувати мотивацію та формувати позитивну самооцінку. Педагог повинен забезпечувати індивідуалізацію освітнього процесу з урахуванням рівня слухового сприймання, мовленнєвого розвитку, когнітивних можливостей та соціального досвіду дитини. Інклюзивне навчання значно розширює професійні функції сурдопедагога, який у цьому випадку виступає не лише як вчитель, а й як координатор освітнього процесу, консультант для інших педагогів та партнер у міждисциплінарній команді. Співпраця з логопедами, психологами, лікарями та батьками є необхідною умовою комплексної підтримки дитини (Гуревич Р.В., 2020).

Особливого значення набуває використання сучасних технічних засобів навчання та реабілітації. Слухові апарати та кохлеарні імпланти відкривають нові можливості для розвитку слухового сприймання та мовлення, але потребують від педагога відповідної підготовки, розуміння принципів їх функціонування та інтеграції у навчальний процес. Професійна компетентність сурдопедагога постійно розвивається через педагогічну практику, підвищення кваліфікації та участь у науково-методичній діяльності, що дає змогу підтримувати високий рівень педагогічної майстерності та адаптуватися до сучасних викликів (Тамаркіна О.Л., 2023).

Інноваційна діяльність педагога передбачає застосування інтерактивних методів навчання, цифрових ресурсів та сучасних дидактичних технологій. Для дітей з порушеннями слуху такі підходи важливі, оскільки компенсують обмеження слухового сприймання. Значною є й здатність педагога до педагогічної рефлексії: аналіз результатів навчання, оцінювання ефективності методів, готовність до самовдосконалення підвищують якість освітнього процесу та сприяють його професійному зростанню.

Сурдопедагог має враховувати індивідуальні особливості дітей, рівень втрати слуху, вид слухопротезування, мовленнєвий досвід та рівень загального

розвитку дитини. Індивідуалізація навчального процесу є ключовою умовою ефективного навчання: адаптація матеріалу, використання наочних засобів, створення ситуацій активної мовленнєвої взаємодії сприяють розвитку комунікативної компетентності. Організація навчального середовища, застосування візуальних, мультимедійних та інтерактивних технологій стимулюють пізнавальну активність та інтерес до навчання (Борщевська Л.В., Жук В.В., Литовченко С.В., 2010).

Ефективність навчання дітей з порушеннями слуху залежить від здатності педагога забезпечити активну участь учнів у навчальному процесі. Активні методи, такі, як проблемне навчання, проєктна діяльність, інтерактивні форми роботи, сприяють розвитку самостійності, критичного мислення, мовлення та соціальних навичок. Особливе значення має слухове тренування, спрямоване на формування здатності розрізняти звуки, розуміти мовлення та орієнтуватися у звуковому середовищі, ефективність якого значною мірою визначається професійною компетентністю педагога (Бондар В.І., 2004).

Формування мовленнєвої компетентності дітей із порушеннями слуху потребує систематичної педагогічної підтримки: активне використання мовлення, розширення словникового запасу, формування граматичних структур та розвиток зв'язного мовлення. Важливою складовою є взаємодія з батьками, які відіграють ключову роль у розвитку дитини. Сурдопедагог надає рекомендації щодо розвитку мовлення, організації домашнього навчання та використання технічних засобів реабілітації (Безлюдна Н., Дудник Н., 2015).

Міждисциплінарна взаємодія педагога з логопедами, психологами, та іншими фахівцями забезпечує комплексний підхід до розвитку дитини, вирішення освітніх і реабілітаційних завдань. Сурдопедагог також формує соціальну компетентність дітей, стимулює розвиток міжособистісного спілкування та участь у колективній діяльності, що важливо через труднощі комунікації та ризик соціальної ізоляції (Кульбіда С.В., Щуцька О.І., 2019).

Розвиток технологій, використання цифрових ресурсів, мультимедійних програм та спеціалізованих додатків підвищує ефективність навчання, що вимагає

від педагога цифрової компетентності, здатності до інновацій та інтеграції сучасних технологій у педагогічну практику. Педагогічна рефлексія, систематичне оновлення знань, участь у тренінгах і конференціях підтримують високий рівень професійної майстерності та педагогічної культури, що охоплює цінності, етичні норми та педагогічні переконання, які визначають стиль діяльності і сприяють створенню гуманістичного освітнього середовища (Безлюдна Н., Дудник Н., 2015).

Отже, професійна компетентність сурдопедагога є багатовимірним явищем, що охоплює систему знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективного педагогічного впливу. Високий рівень компетентності забезпечує організацію ефективного освітнього процесу, розвиток мовлення, пізнавальної активності та соціальної компетентності дітей з порушеннями слуху. Формування та розвиток професійної компетентності сурдопедагога залишається пріоритетним напрямом сучасних педагогічних досліджень, адже від рівня підготовки педагога значною мірою залежить повноцінний розвиток дитини та її інтеграція у суспільство (Жук В.В., 2013).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Професійна компетентність сурдопедагога є важливим чинником забезпечення ефективного навчання дітей з порушеннями слуху. Вона охоплює систему теоретичних знань, методичних умінь, комунікативних навичок, психолого-педагогічної готовності та особистісних якостей, необхідних для створення сприятливого освітнього середовища, розвитку слухомовленнєвих умінь та соціальної адаптації дітей.

Дослідження підтвердило важливість індивідуалізації навчання, використання сучасних педагогічних і цифрових технологій, а також міждисциплінарної взаємодії сурдопедагога з логопедами, психологами, реабілітологами та батьками. Такий комплексний підхід сприяє гармонійному розвитку дитини та підвищує ефективність освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням механізмів формування професійної компетентності сурдопедагогів у системі вищої та післядипломної освіти, розробкою моделей професійного розвитку та впровадженням сучасних цифрових технологій та інноваційних методик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко, В.П. (2004). *Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу*. Вища освіта України. № 1. С. 5–9.
2. Безлюдна, Н., & Дудник, Н. (2015). *Самоосвіта в процесі професійної діяльності майбутнього педагога*. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Київ. № 12. С. 7–9.
3. Бондар, В.І. (2004). *Дидактико-психологічна концепція реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителя*. Вища освіта України. Київ. № 1. С. 66–68.
4. Гуревич, Р.В. (2020). *Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці вчителя трудового навчання*. Трудова підготовка в закладах освіти. Київ. № 3. С. 26–28.
5. Борщевська, Л.В., Жук, В.В., & Литовченко, С.В. (2010). *Дитина з порушеннями слуху. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами*. Київ. ТОВ ВПЦ «Літопис–ХХ». Книга III. С. 4–47.
6. Литовченко, С.В., Жук, В.В., & Таранченко, О.М. (2018). *Дитина з порушенням слуху*. Харків. Вид-во «Ранок». ВГ «Кенгуру». 56 с.
7. Дмитерко-Карабин, Х.М. (2004). *Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема*. Зб. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ. Вид-во «Плай» Прикарпат. ун-ту. Вип. 9. Ч. 2. С. 23–32.
8. Єрмаков, І.Г., & Пузіков, Д.О. (2007). *Життєтворчі компетенції особистості. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наукових праць*. № 3 (5). Київ. Університет «Україна». С. 44–53.
9. Жук, В.В. (2013). *Сучасні стратегії навчання дітей з порушеннями слуху*. Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. Київ. № 4. С. 127–133.
10. Кульбіда, С.В., & Щуцька, О.І. (2019). *Мовна особистість учня з особливими освітніми потребами в контексті особистісного підходу*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні стратегії безбар'єрного освітнього середовища для дітей з порушеннями зору». Інтерсервіс. Київ. С. 25–28.
11. Тамаркіна, О.Л. (2023). *Самоосвіта як фактор мотивації навчання*. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Дрогобич. № 61. Т. 3. С. 217–221.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V.P. (2004). *Modernizatsiia pedahohichnoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu. [Modernization of pedagogical education in Ukraine in the context of the Bologna process]*. Vyscha osvita Ukrainy. № 1. S. 5–9. [in Ukrainian].
2. Bezliudna, N., & Dudnyk, N. (2015). *Samoosvita v protsesi profesiinoi diialnosti maibutnoho pedahoha. [Self-education in the process of professional activity of a future teacher]*. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia. Kyiv. № 12. S. 7–9. [in Ukrainian].
3. Bondar, V.I. (2004). *Dydaktyko-psykholohichna kontseptsii realizatsii osvitno-profesiinykh prohram pidhotovky vchytelia. [Didactic and psychological concept of implementing educational and professional teacher training programs]*. Vyscha osvita Ukrainy. Kyiv. № 1. S. 66–68. [in Ukrainian].
4. Hurevych, R.V. (2020). *Zastosuvannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u pidhotovtsi vchytelia trudovoho navchannia. [Application of information and communication technologies in the training of labor training teachers]*. Trudova pidhotovka v zakladakh osvity. Kyiv. № 3. S. 26–28. [in Ukrainian].
5. Borshchevska, L.V., Zhuk, V.V., & Lytovchenko, S.V. (2010). *Dytyna z porushenniamy slukhu. [The Child with Hearing Impairments. A Guide for Parents of Children with Special Educational Needs]*. Putivnyk dlia batkiv ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. Kyiv. TOV VPTs «Litopys–KhKh». Knyha III. S. 40–47. [in Ukrainian].
6. Lytovchenko, S.V., Zhuk, V.V., & Taranchenko, O.M. (2018). *Dytyna z porushenniam slukhu. [A child with hearing impairment]*. Kharkiv. Vyd-vo «Ranok». VH «Kenhuru». 56 s.
7. Dmyterko-Karabyn, Kh.M. (2004). *Motyvatsiina hotovnist do profesiinoi diialnosti yak psykholohichna problema. [Motivational readiness for professional activity as a psychological problem. Collection of scientific works: philosophy, sociology, psychology]*. Zb. nauk. pr.: filosofii, sotsiologii, psykholohii. Ivano-Frankivsk. Vyd-vo «Plai» Prykarp. un-tu. Vyp. 9. Ch. 2. S. 23–32. [in Ukrainian].
8. Iermakov, I.H., & Puzikov, D.O. (2007). *Zhyttietvorchi kompetentsii osobystosti. [Life-Creative Competencies of the Personality. Current Problems of Teaching and Educating People with Special Needs: Collection of Scientific Works]*. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy: zb. naukovykh prats. № 3 (5). Kyiv. Universytet «Ukraina». S. 44–53. [in Ukrainian].
9. Zhuk, V.V. (2013). *Suchasni stratehii navchannia ditei z porushenniamy slukhu. [Modern strategies for teaching children with hearing impairments]*. Dytyna iz sensorynymy porushenniamy: rozvytok, navchannia, vykhovannia. Kyiv. № 4. S. 127–133. [in Ukrainian].
10. Kulbida, S.V., & Shchutska, O.I. (2019). *Movna osobystist uchnia z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v konteksti osobystisnoho pidkhodu. [The linguistic personality of a student with special educational needs in the context of a personal approach]*. Materialy vseukrainskoi naukov-

praktychnoi konferentsii «Psykhologo-pedahohichni stratehii bezbariernoho osvithnoho seredovysshcha dlia ditei z porushenniamy zoru». Interservis. Kyiv. S. 2–28. [in Ukrainian].

11. Tamarkina, O.L. (2023). *Samoosvita yak faktor motyvatsii navchannia. [Self-education as a factor in motivation for learning]*. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka». Drohobych. № 61. T. 3. S. 217–221. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 3.03.2026 р.

Прорецензовано 26.03.2026

Схвалено до друку 30.03.2026

УДК 376.1:159.98-053.2:355.01

Катерина Довгопола,

кандидат психологічних наук,

старший науковий співробітник

Інституту спеціальної педагогіки та психології

ім. Миколи Ярмаченка НАПН України

E-mail: kdovgopola@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5306-4505>

Researcher ID O-7730-2016

Scopus ID: 58987673400

Kateryna Dovhopola,

Candidate of Psychological Sciences,

Senior Research Fellow

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology

of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

**ДОСТУП ДО ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ**